

ศึกษาพัฒนาการรูปแบบการเข้าปรีวาสกรรมตามแนวทาง
พระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอีสาน
A STUDY OF THE DEVELOPMENT OF THE PARIVASAKAMMA
MODEL ACCORDING IN BUDDHIST APPROACH
IN THE LOCAL ISAN

¹สมศักดิ์ ศิริสวัสดิ์, ²ทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ, และ ³พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวัฒนโน

¹Somsak Sirisawat, ²Thippavit Saichart and

³PhrakruThammathorn Siriwat Siriwatthano,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹s.dhammakosa_@hotmail.com

Received July 12, 2021; Revised October 9, 2021; Accepted November 20, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาปรีวาสกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาความเชื่อการเข้าปรีวาสกรรมในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน 3) เพื่อศึกษาพัฒนาการของรูปแบบการเข้าปรีวาสกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอีสาน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า พุทธาณุญาตให้อยู่ปรีวาสกรรมนั้นก็เพื่อให้เห็นว่า คณะสงฆ์นั้นมีการอยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง ปกครองกันเหมือนพ่อปกครองลูก เคารพกันเหมือนศิษย์กับอาจารย์ ต้องสมัคสมานสามัคคีกันเอื้อเฟื้อกันโดยธรรมวินัยในทุกโอกาส เป็นความเมตตากรุณาของพระพุทธองค์ ที่ทรงให้โอกาสแก่ภิกษุที่ยังอ่อนแอในพระธรรมวินัย ผู้ล่วงละเมิดสิกขาบท ได้กลับมีโอกาสแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาด ให้เป็นปกติบริสุทธิ์กลับคืนมา มีศีลเสมอกันกับหมู่สงฆ์เหมือนเดิม เพื่อเป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่งพระธรรมวินัย อันเป็นศาสดาแทนพระพุทธองค์ ให้คงอยู่คู่พระพุทธศาสนา

¹ นิสิต หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตอุบลราชธานี

² อาจารย์ ดร., หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตอุบลราชธานี

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตอุบลราชธานี

ต่อไป การเข้าปรีวาสกรรมในอดีตเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อชำระล้างมลทิน ปลดเปลื้องอาบัติหนักที่มีโทษมากคือ อาบัติสังฆาติเสสโดยตรง ภิกษุผู้อยู่ปรีวาสกรรมเองก็จะหลีกเลี่ยงจากการคลุกคลีด้วยหมู่คณะไปอยู่แต่เพียงรูปเดียวในที่สงบสงัดเพื่อผลในการปลดเปลื้องตนเองจากอาบัติ การเข้าปรีวาสกรรมในอดีตของสังคมไทยอีสาน ซึ่งแตกต่างจากการเข้าปรีวาสกรรมในปัจจุบันอย่างชัดเจน เพราะปัจจุบันจะเป็นลักษณะรูปแบบของบุญประเพณีทำกันเป็นหมู่คณะ มีจุดมุ่งหมายมากกว่าหนึ่งอย่างคือ ทั้งต้องการปลดเปลื้องอาบัติที่มีโทษมากและต้องการจะอบรมให้ความรู้ในข้อวัตรปฏิบัติพระธรรมวินัย และพระกรรมฐานแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนผู้สนใจ มีการประชาสัมพันธ์ให้พระภิกษุสงฆ์รวมทั้งประชาชนให้มาเข้าร่วมในบุญเข้าปรีวาสกรรม เพื่อผลคือจะได้เป็นกำลังในการจรรโลงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ไม่มีบทลงโทษใด เป็นความประนีประนอมอะลุ่มอล่วยระหว่างกัน จึงทำให้จุดมุ่งหมายในการเข้าปรีวาสกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

คำสำคัญ : พัฒนาการ, รูปแบบการเข้าปรีวาสกรรม, พระพุทธศาสนา

Abstract

This thesis titled has 3 objectives as follows: 1) to study the Parivasakamma in Theravada Buddhism; 2) to study the beliefs of the Buddhists of the Buddha's seclusion; and 3) to study the the development of the pattern of enlightenment according to the Buddhist practice in the Isan area. It was a qualitative research. The research findings were as the followings: The Buddha allowed him to live in seclusion so that he could see that The Sangha has a coexistence like brothers and sisters. ruling each other like a father raising a child Respect each other like a student and a teacher. must join together Support each other by virtue and discipline in every opportunity. It is the kindness of the Buddha. that gave the opportunity to the monks who were still weak in the Dharma and Discipline trespasser had a chance to correct what was wrong to be restored to normal have the same precepts with the monks as before in order to maintain the discipline who was a teacher instead of the Buddha to continue to live with Buddhism. Past extinction is about an individual with the aim of purification. The release of heavy penalties that are very punishable is direct sacrilege A monk who is in seclusion will also escape from mingling in a group and go alone in a quiet place for the purpose of liberating himself from wrongdoing. Entering the past in the Thai Isaan society This is clearly different from the present

participle. because nowadays it is a form of merit making tradition as a group There is more than one purpose. Both want to relieve the penalties that are very punishing and would like to be trained and educated in the practice of the Dharma and Discipline and meditation for monks and interested people There is publicity for monks and people to join in the merit making ceremony. As a result, it will be a force to sustain and spread Buddhism more widely. no penalties is a compromise compromise between As a result, the purpose of entering the intercourse has changed as we see today.

Keywords: The Development, The Parivasakamma Model, Buddhism.

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีขั้นตอนในการประกอบกิจกรรมแต่ละประเภทเพื่อให้บรรลุหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์อันดีงาม เพื่อรักษาไว้ซึ่งศาสนธรรมให้คงอยู่ ด้วยอิงอาศัยรูปแบบของพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา เสมือนหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญและจะขาดเสียมิได้ในการประกอบศาสนพิธี โดยมีจุดมุ่งหมายอันสูงสุดอยู่ที่เรื่องของจิตใจเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความสุข ความสะอาด สว่าง และสงบเป็นประการสำคัญ เพียงในขั้นต้นยังต้องอาศัยแบบแผนหรือกระบวนการบางอย่างช่วยกระตุ้นเตือนการกระทำ การพูด การคิดให้จำกั้อยู่ในกรอบของศีลธรรม ถ้าหากมีการล่วงละเมิดระเบียบที่ตั้งไว้โดยธรรมแล้วก็จะมีวิธีหรือกระบวนการลงทัณฑ์ตามความหนักเบาของฐานที่ละเมิดนั้น แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นทุกอย่างก็ขึ้นอยู่กับมติสงฆ์เป็นส่วนใหญ่ที่จะเป็นผู้พิจารณาทุกขั้นตอนของการลงทัณฑ์นั้น เพื่อช่วยให้ผู้ที่ละเมิดระเบียบวินัยนั้นได้หลุดพ้นจากโทษหรืออาการที่ค้างคาใจอยู่ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าการสารภาพความผิดของตนต่อหน้าสงฆ์ เพื่อให้ทราบว่ามันเองนั้นได้ล่วงเกินพระธรรมวินัยของสงฆ์แล้ว ฉะนั้น สงฆ์จึงมีหน้าที่ในการดูแลสั่งสมกรรมทั้งหมด ซึ่งเป็นวิธีเดียวที่จะช่วยอนุเคราะห์แก่ผู้ที่ผิดพลาดลึกล้ำในทางพระวินัย ให้กลับมาเป็นผู้ปกติหรือบริสุทธิ์ดังเดิม (พระมหาสมชัย รตนาญาณ, 2542)

สังฆกรรมที่กล่าวมานั้น เป็นสังฆกรรมใหญ่สุดในบรรดาสังฆกรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นที่อาศัยพระสงฆ์จำนวนมากดูแลหรือดำเนินกิจกรรมดังกล่าวให้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามระเบียบเดิมทุกอย่างที่พระพุทธเจ้าตั้งไว้ดีแล้ว จึงจะถือว่าสังฆกรรมนั้นเป็นอันใช้ได้ไม่วัติ เพราะอาศัยหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องชอบธรรมด้วยพระธรรมวินัยในทางพระพุทธศาสนา สังฆกรรมที่ผู้วิจัยกล่าวถึงเบื้องต้นนั้นก็คือว่าด้วยเรื่องปริวาสกรรม ซึ่งหมายถึงการปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก อันเป็นสังฆกรรมที่มีไว้เพื่อขัดเกลาและขจัดมิถุนาภิภูของพระที่บอกลาสิกขาบทให้มิจิตสำนึก มีความละอายและเกรงกลัวต่อโทษ

อันตนได้ล่วงละเมิดนั้น การอยู่ปริวาสกรรมของภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งเรื่องของการอาบัตินี้เป็นเรื่องของพระที่ล่วงละเมิดพระวินัย เมื่อเกิดความผิดหรือการล่วงละเมิดศีลเกิดขึ้น ก็ได้มีการชำระโทษหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่ความผิดที่เกิดขึ้น ที่หนักที่สุดสำหรับพระคือการขาดจากความเป็นพระ หรือการต้องอาบัติปาราชิกนั่นเอง ผู้ที่ติดอาบัติสังฆาทิเสสหวังความบริสุทธิ์ สำหรับการอยู่ปริวาสกรรมเพื่อให้ประพฤติดัวเคร่งครัดในพระธรรมวินัย เมื่อถึงกำหนด สงฆ์ผู้บริสุทธิ์ก็จะมาเรียกเข้าหมู่สงฆ์ต่อไป (พระมหาสม สิริปัญโญ, 2539)

การเข้าปริวาสกรรมเป็นการจัดพิธีกรรมอย่างหนึ่งทางพุทธศาสนาเพื่อฝึกปฏิบัติตามระเบียบวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัดโดยหวังผลการกระทำเพื่อชดเชยความผิดพลาดทางวินัย พระพุทธเจ้ากำหนดไว้สำหรับภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องการจะออกจากอาบัติ ในสมัยพุทธกาล ไม่ได้กำหนดช่วงเวลา แต่ในสมัยปัจจุบันนิยมกำหนด พิธีกรรมของพระสงฆ์ได้ดำเนินการในเขตชั้นทสีมา มีกำหนด 3 ขั้นตอนคือขั้นขออนุญาต ขั้นปฏิบัติและขั้นขอยกยอมรับจากคณะสงฆ์ไม่ต่ำกว่า 20 รูป พิธีกรรมนี้มีกำหนดเวลาไม่ต่ำกว่า 10 วัน (พระมหาสม สิริปัญโญ, 2539) การเข้ากรรมของพระภิกษุนั้น เป็นเรื่องที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณกาล เป็นการทำให้พระภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ได้มีโอกาสชำระสิ่งที่กระทำอันเป็นความผิดทางพระวินัยเพื่อให้การกระทำนั้นเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ปราศจากความเศร้าหมอง ดังมีเรื่องเล่าว่าครั้งนั้น มีพระภิกษุรูปหนึ่ง ล่องเรือไปตามแม่น้ำคงคาได้เฝ้ามือไปจับใบตะไคร่น้ำขาดเข้าใจว่าเป็นอาบัติเพียงเล็กน้อย จึงมิได้แสดงอาบัติ ต่อมาแม้ว่าพระภิกษุรูปนั้นจะปฏิบัติธรรมอยู่ในป่าเป็นเวลานานก็ยังคงนึกอยู่เสมอว่า ตนต้องอาบัตียากจะใคร่แสดงอาบัติแต่ไม่มีพระภิกษุรับแสดง ครั้นเมื่อพระภิกษุรูปที่กล่าวมรณภาพแล้ว ก็ไปเกิดเป็นนาคชื่อเอรภักต (มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธัมมปัทมฐกถา แปล ภาคที่ 6, 2538)

การเข้าปริวาสกรรมนั้น มีขึ้นหลังจากที่พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติอาบัติสังฆาทิเสสแก่ภิกษุแล้ว ต่อมาก็มีภิกษุจำนวนมากมีพระอุทายี เป็นต้น เป็นผู้ต้องอาบัตินั้นๆ เป็นคนแรกเมื่อพระพุทธรองค์ทรงทราบก็ทรงประชุมสงฆ์และกำหนดวิธีปฏิบัติต่างๆ ขึ้นไว้ ดังที่ปรากฏในบทสรุปท้ายสิกขาบทสังฆาทิเสสว่า “...ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส สิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่งแล้วรู้อยู่ แต่ปกปิดไว้สิ้นวันมีประมาณเท่าใด ภิกษุนั้นต้องอยู่ปริวาสกรรมด้วยความไม่ปรารถนา (จำยอม) สิ้นวันมีประมาณเท่านั้น...” เมื่อมีกรณีที่พระสงฆ์ต้องอาบัติเกิดขึ้น พระอุทายีต้องอาบัติสังฆาทิเสสชื่อคือ การจงใจทำให้น้ำสุจิตเคลื่อน แต่ไม่ได้ปิดบังไว้ แล้วเข้าไปหาสงฆ์พร้อมทั้งแจ้งความในข้อนั้นให้ทราบ ภิกษุเหล่านั้นจึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าพระพุทธรองค์ตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล สงฆ์จึงให้มานัต 6 ราตรี เพื่ออาบัตินั้น หนึ่ง ไม่ได้ปิดบังไว้แก่ภิกษุอุทายี” (วิ.จ. (ไทย) 6/97/192)

ดังนั้น ผู้ท้าววิจัยจึงต้องการศึกษาการเข้าปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษาการเข้าปริวาสกรรมของสังคมไทยอีสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน และศึกษาพัฒนาการรูปแบบการเข้าปริวาสกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาของสังคมไทยอีสานจากอดีตถึง

ปัจจุบัน ในการวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ ขั้นตอนของการเข้าปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทในครั้งนี้ เพื่อให้รู้ถึงพัฒนาการของรูปแบบการเข้าปริวาสกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอีสาน ในฐานะสังฆกรรมชนิดนี้เป็นพุทธบัญญัติเกี่ยวกับปริวาสกรรมอันเป็นกุสโลบายที่ดีในการรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่ รวมถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของปริวาสกรรมในอนาคตและทางออกที่ดีควรมีหลักปฏิบัติอย่างไร ผู้วิจัยจึงจะได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ตามลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาความเชื่อการเข้าปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน
3. เพื่อศึกษาพัฒนาการของรูปแบบการเข้าปริวาสกรรมตามแนวทาง

พระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็น เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเชิงสนาม (Qualitative Research) มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานวิจัย 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นกำหนดกรอบในการวิจัย การกำหนดกรอบปัญหาในการวิจัย โดยให้เนื้อหาอยู่ในประเด็นเกี่ยวกับปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ความเชื่อการเข้าปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน และพัฒนาการของรูปแบบการเข้าปริวาสกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอีสานปัจจุบัน โดยกำหนดกรอบเนื้อหาและพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย โดยเน้นที่รูปแบบ ขั้นตอน และพัฒนากระบวนการของการเข้าปริวาสกรรมในสังคมไทยอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

2. ขั้นศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าเอกสารและรายงานวิจัย โดยค้นคว้าการเข้าปริวาสกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศึกษาค้นคว้าข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ สมันตปาสาทิกา ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวกับรูปแบบ ขั้นตอน พัฒนาการกระบวนการของการเข้าปริวาสกรรมในสังคมไทยอีสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน

4. ขั้นวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร เพื่อวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์เนื้อหา อธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง เพื่อตอบโจทย์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเขียนเป็นสารนิพนธ์แบบพรรณนาเชิงโวหารตามโครงสร้างเนื้อหา และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และพิมพ์เผยแพร่สารนิพนธ์นี้ต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาพัฒนาการรูปแบบการเข้าปริวาสกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอีสาน สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า ปริวาส หมายถึง ระเบียบวิธีการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสของพระภิกษุผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทข้อใดข้อหนึ่ง ในจำนวน 13 ข้อ อย่างมีขั้นตอนหรือกระบวนการตามหลักพระวินัยบัญญัติไว้ เพื่อให้ตนเองได้พ้นจากอาการที่ต้องอาบัติ กลับเป็นพระภิกษุที่มีความบริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนผู้ร่วมประพฤติพร้อมจรรยด้วยกัน ที่ภิกษุได้ปกปิดไว้แล้วอยู่ ชดใช้ต้องประพฤติดังจำนวนวัน และระบุจำนวนอาบัติที่ตนเองปกปิดไว้ 1 วันก็ตาม 2 วันก็ตาม จนกว่าจะครบจำนวน ประวัติหรือความเป็นมาของการเข้าอยู่ปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนา ก็เกิดจากการที่มีผู้ต้องการหันมานับถือพระพุทธศาสนา จากแต่ก่อนเคยนับถือลัทธิอื่น พระพุทธเจ้าจึงอนุญาตให้อยู่ปริวาสก่อนเพื่ออบรมตนเองจึงจะเข้ามานับถือพระพุทธศาสนาได้ และเนื่องจากว่าในสมัยนั้นมีภิกษุได้ละเมิดสิกขาบทสังฆาทิเสส เมื่อต้องการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสจึงต้องขอเข้าอยู่ปริวาสกรรมเพื่อความบริสุทธิ์สิกขาบทของตนเอง สาเหตุแห่งการอยู่ปริวาสกรรมนั้น เกิดจากสาเหตุที่ภิกษุล่วงละเมิดอาบัติสังฆาทิเสส 13 ข้อ ขาดการสำรวม ระมัดระวัง กาย วาจา จนขาดจากสิกขาบทนั้นๆ อีกประการหนึ่งเกิดจากคนนอกศาสนาจำนวนมากในสมัยนั้น ภายหลังเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและต้องการที่จะนับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงให้อบรมตนเสียก่อนเป็นเวลา 4 เดือนเพื่อกำจัดกิฐิมานะ

พุทธาอนุญาตให้อยู่ปริวาสกรรมนั้นก็เพื่อให้เห็นว่า คณะสงฆ์นั้นมีการอยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง ปกครองกันเหมือนพ่อปกครองลูก หรือเคารพกันเหมือนศิษย์กับอาจารย์ ต้องสมัคสมานสามัคคีกัน เอื้อเฟื้อกันโดยธรรมวินัยในทุกโอกาส ถือว่าเป็นความเมตตากรุณาของพระพุทธองค์ ที่ทรงให้อาสาแก่ภิกษุที่ยังอ่อนแอในพระธรรมวินัย ผู้ล่วงละเมิดสิกขาบท ได้กลับมีโอกาสแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาด ให้เป็นปกติบริสุทธิ์กลับคืนมา มีศีลเสมอกันกับหมู่สงฆ์เหมือนเดิม เพื่อเป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่งพระธรรมวินัย อันเป็นศาสดาแทนพระพุทธองค์ ให้คงอยู่คู่พระพุทธศาสนาต่อไป ประเพณีของการเข้าปริวาสกรรม จึงมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเพณี ได้แก่ ผู้

ที่นับถือลัทธิหรือศาสนาอื่นภายหลังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาใคร่อยากขอ บวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้เข้าปริวาสกรรมก่อนเป็นเวลา 4 เดือน และภิกษุสงฆ์ผู้ล่วงละเมิดอาบัติสังฆาทิเสส เมื่อรู้สึกผิดและต้องการออกจากอาบัตินี้ จึงต้อง ปฏิบัติตามหลักพระวินัย คือ การเข้าอยู่ปริวาสกรรมเพื่อชดใช้ ตามจำนวนวันที่ปกปิด จนกว่าจะสิ้นสุดหรือเห็นว่าบริสุทธิ์แล้วเท่านั้น

2. รูปแบบความเชื่อการเข้าปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน

รูปแบบการเข้าปริวาสกรรมในอดีตของสังคมไทยอีสาน โดยมากจะเป็นเรื่องของ บัณฑิตบุคคล มีจุดมุ่งหมายเพื่อชำระล้างมลทิน ปลดเปลื้องอาบัติหนักที่มีโทษมากคือ อาบัติ สังฆาทิเสสโดยตรง ภิกษุผู้อยู่ปริวาสกรรม จะหลีกเลี่ยงจากการคลุกคลีด้วยหมู่คณะไปอยู่แต่ เพียงรูปเดียวในที่สงบสงัดเพื่อผลในการปลดเปลื้องตนเองจากอาบัติ มีการลงโทษแก่ภิกษุผู้ เข้าปริวาสกรรมแล้ว ประพฤติตนออกนอกกรอบแห่งพระธรรมวินัยข้อวัตรปฏิบัติอย่างชัดเจน ไม่มีการจัดพิธีกรรมอื่นๆ เช่น การบวชชีพรหมณ์ พุทธาภิเษกและการสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น ส่วนรูปแบบการเข้าปริวาสกรรมในปัจจุบันของสังคมไทยอีสาน จะเป็นการเข้าปริวาส กรรมในลักษณะรูปแบบของบุญประเพณีทำกันเป็นหมู่คณะ มีจุดมุ่งหมายมากกว่าหนึ่งอย่าง คือ ทั้งต้องการปลดเปลื้องอาบัติที่มีโทษมากและต้องการจะอบรมให้ความรู้ในข้อวัตรปฏิบัติ พระธรรมวินัย และพระกรรมฐานแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนผู้สนใจ มีการประชาสัมพันธ์ ให้พระภิกษุสงฆ์รวมทั้งประชาชนให้มาเข้าร่วมในบุญเข้าปริวาสกรรมนี้ให้มากที่สุด เพื่อผลคือ จะได้เป็นกำลังในการจรรโลงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ไม่มี บทลงโทษใด เป็นความประณีตประนอม อะลุ่มอล่วยระหว่างกัน มีการจัดพิธีกรรมอื่น เช่น พิธี บวชชีพรหมณ์ พุทธาภิเษกและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้ จุดมุ่งหมายในการเข้าปริวาสกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน มีการ ประชาสัมพันธ์ ด้วยป้ายโฆษณา ทางสถานีวิทยุ ภูิกาส ส่วนสถานที่ก็ประกอบไปด้วยสถานที่ เข้าปริวาสกรรมของพระภิกษุที่มาเข้าปริวาสกรรม สถานที่ปฏิบัติธรรมของอุบาสก อุบาสิกา กองอำนวยการจัดงาน ผาม หรือ ปะรำกลาง สถานที่พักของพระอาจารย์กรรม หอมน้ำห้อง ส้วม โรงครัวชั่วคราว ส่วนวัตถุสิ่งของนั้นก็ประกอบไปด้วย โต๊ะหมู่บูชา โองนํ้ามนต์ ด้าย สายสิญจน์ ธงชาติและธงเสมอธรรมจักร ศาลเพิงตา ข้าวสารและอาหารแห้ง ธรรมาสน์ อาสนะ เสื่อ หมอน สำหรับด้านบุคคลก็จะมี การจัดเตรียมวิทยากร การจัดเตรียมแต่งตั้ง พระภิกษุสามเณรตลอดจนทายาททายิกา พระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์กรรม ส่วนการ กำหนดวันเวลานั้นตั้งแต่ออกพรรษาไปจนถึงก่อนเข้าพรรษา

3. กระบวนการพัฒนาการของรูปแบบการเข้าปริวาสกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอีสาน

กระบวนการหรือขั้นตอนการปฏิบัติในการเข้าปริวาสกรรมในอดีตและปัจจุบันของ สังคมไทยอีสาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ ขั้นตอนการประพฤติปริวาสกรรม ใช้เวลา

3 ราตรี เป็นอย่างต่ำ ประกอบด้วยขั้นตอนการขอปริวาสกรรม กรรมวาจาจารย์สวดให้ปริวาสกรรม การสมาทานปริวาสกรรม การบอกปริวาสกรรม การเก็บปริวาสกรรม ส่วนขั้นตอนการประพุดิมานัต ใช้เวลา 6 ราตรีเป็นอย่างน้อย ประกอบด้วยขั้นตอนการขอมานัต กรรมวาจาจารย์สวดให้มานัต การสมาทานมานัต การบอกมานัต การเก็บมานัต และขั้นตอนสุดท้ายคือการออกอัฟกาน ประกอบด้วยขั้นตอนการสมาทานวัตรมานัตก่อน แล้วตามด้วยการบอกวัตรมานัตอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วจึงขออัฟกานจากหมู่สงฆ์ เพื่อให้สงฆ์สวดให้อัฟกานคือเรียกเข้าหมู่ สงฆ์ก็จะให้การยอมรับว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เหมือนเดิม ในที่สุดทางออกหรือทางรอดของการเข้าปริวาสกรรมในอนาคตของสังคมไทยอีสานนั้น ต้องอาศัยเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบทเดิม 10 ประการ เพื่อความอยู่รอดของคณะสงฆ์ในอนาคตและเป็นจุดยืนในการรักษาไว้ซึ่งพระธรรมวินัยต่อไป

ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว การเข้าปริวาสกรรมในอดีตเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อชำระล้างมลทิน ปลดเปลื้องอาบัติหนักที่มีโทษมากคือ อาบัติสังฆาทิเสสโดยตรง ภิกษุผู้อยู่ปริวาสกรรมเองก็จะหลีกเลี่ยงจากการคลุกคลีด้วยหมู่คณะไปอยู่แต่เพียงรูปเดียวในที่สงบสงัดเพื่อผลในการปลดเปลื้องตนเองจากอาบัติ มีการลงโทษแก่ภิกษุผู้เข้าปริวาสกรรมแล้วประพุดิตนอกนอกรอบแห่งพระธรรมวินัยข้อวัตรปฏิบัติอย่างชัดเจน และไม่มี การจัดพิธีกรรมอื่นๆ เช่น การบวชชีพรามณ์ พุทธาภิเษกและการสะเดาะเคราะห์ เป็นต้นของการเข้าปริวาสกรรมในอดีตของสังคมไทยอีสาน ซึ่งแตกต่างจากการเข้าปริวาสกรรมในปัจจุบันอย่างชัดเจน เพราะปัจจุบันจะเป็นลักษณะรูปแบบของบุญประเพณีทำกันเป็นหมู่คณะ มีจุดมุ่งหมายมากกว่าหนึ่งอย่างคือ ทั้งต้องการปลดเปลื้องอาบัติที่มีโทษมากและต้องการจะอบรมให้ความรู้ในข้อวัตรปฏิบัติพระธรรมวินัย และพระกรรมฐานแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนผู้สนใจ มีการประชาสัมพันธ์ให้พระภิกษุสงฆ์รวมทั้งประชาชนให้มาเข้าร่วมในบุญเข้าปริวาสกรรมนี้ให้มากที่สุด เพื่อผลคือจะได้เป็นกำลังในการจรรโลงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ไม่มีบทลงโทษใด เป็นความประนีประนอมอะลุ่มอล่วยระหว่างกัน มีการจัดพิธีกรรมอื่น เช่น พิธีบวชชีพรามณ์ พุทธาภิเษกและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้จุดมุ่งหมายในการเข้าปริวาสกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง ศึกษาพัฒนาการรูปแบบการเข้าปริวาสกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นอีสาน มีประเด็นที่สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. รูปแบบการเข้าปริวาสกรรมในอดีตของสังคมไทยอีสาน โดยมากจะเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล มีจุดมุ่งหมายเพื่อชำระล้างมลทิน ปลดเปลื้องอาบัติหนักที่มีโทษมากคือ อาบัติสังฆาทิเสสโดยตรง ภิกษุผู้อยู่ปริวาสกรรม จะหลีกเลี่ยงจากการคลุกคลีด้วยหมู่คณะไปอยู่แต่เพียงรูปเดียวในที่สงบสงัดเพื่อผลในการปลดเปลื้องตนเองจากอาบัติ มีการลงโทษแก่ภิกษุผู้เข้าปริวาสกรรมแล้ว ประพฤติตนออกนอกกรอบแห่งพระธรรมวินัยข้อวัตรปฏิบัติอย่างชัดเจน ไม่มีการจัดพิธีกรรมอื่นๆ เช่น การบวชชีพรามณ์ พุทธาภิเษกและการสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น ส่วนรูปแบบการเข้าปริวาสกรรมในปัจจุบันของสังคมไทยอีสาน จะเป็นการเข้าปริวาสกรรมในลักษณะรูปแบบของบุญประเพณีทำกันเป็นหมู่คณะ มีจุดมุ่งหมายมากกว่าหนึ่งอย่าง คือ ทั้งต้องการปลดเปลื้องอาบัติที่มีโทษมากและต้องการจะอบรมให้ความรู้ในข้อวัตรปฏิบัติพระธรรมวินัย และพระกรรมฐานแก่พระภิกษุสงฆ์และประชาชนผู้สนใจ มีการประชาสัมพันธ์ให้พระภิกษุสงฆ์รวมทั้งประชาชนให้มาเข้าร่วมในบุญเข้าปริวาสกรรมนี้ให้มากที่สุด เพื่อผลคือจะได้เป็นกำลังในการจรรโลงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ไม่มีบทลงโทษใด เป็นความประนีประนอม อะลุ่มอล่วยระหว่างกัน มีการจัดพิธีกรรมอื่น เช่น พิธีบวชชีพรามณ์ พุทธาภิเษกและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้จุดมุ่งหมายในการเข้าปริวาสกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน มีการประชาสัมพันธ์ ด้วยป้ายโฆษณา ทางสถานีวิทยุ ภูิก้า ส่วนสถานที่ก็ประกอบไปด้วยสถานที่เข้าปริวาสกรรมของพระภิกษุที่มาเข้าปริวาสกรรม สถานที่ปฏิบัติธรรมของอุบาสก อุบาสิกา กองอำนวยการจัดงาน ผาม หรือ ปะรำกลาง สถานที่พักของพระอาจารย์กรรม หอมน้ำห้องส้วม โรงครัวชั่วคราว ส่วนวัตถุสิ่งของนั้นก็จะเป็นประกอบไปด้วย โต๊ะหมู่บูชา โถงน้ำมนต์ ด้ายสายสิญจน์ ธงชาติและธงเสมาธรรมจักร ศาลเพิงตา ข้าวสารและอาหารแห้ง ธรรมาสน์ อาสนะ เสื่อ หมอน สำหรับด้านบุคคลก็จะมี การจัดเตรียมวิทยากร การจัดเตรียมแต่งตั้งพระภิกษุสามเณรตลอดจนทายกทายิกา พระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์กรรม ส่วนการกำหนดวันเวลานั้นตั้งแต่ออกพรรษาไปจนถึงก่อนเข้าพรรษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร พิมรัตน์ (2540) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประเพณีบุญเข้าปริวาสกรรมอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า การจัดพิธีกรรมอย่างหนึ่งทางพุทธศาสนาเพื่อฝึกปฏิบัติตามระเบียบวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัดโดยหวังผลการกระทำเพื่อชดเชยความผิดพลาดทางวินัยที่อาจเกิดขึ้นโดยมิได้ตั้งใจในช่วงเวลาที่ผ่านมา พิธีการดังกล่าวกำหนดขึ้นระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมในบริเวณป่าช้าหรือบริเวณที่เป็นธรรมชาตัมรินทร์และเงียบสงบภายในวัดพิธีกรรมของพระสงฆ์ได้ดำเนินการในเขตชั้นตสีมา มีกำหนด 3 ขั้นตอนคือขั้นขอ

อนุญาตขึ้นปฏิบัติและขึ้นขอการยอมรับจากคณะสงฆ์ไม่ต่ำกว่า 20 รูป พิธีกรรมนี้มีการกำหนดเวลาไม่ต่ำกว่า 10 วัน การทำพิธีเข้าปริวาสกรรมของทางวัดได้มีชาวบ้านมาช่วยจัดบริเวณซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างที่ใช้ประกอบพิธีกรรมศาลเพียงตาเพื่อถวายเครื่องสักการะเครื่องสังเวย โองนํ้ามนต์และวัตถุที่จำเป็นอื่นๆ สำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้จะถูกล้อมรอบบริเวณด้วยด้ายสายสิญจน์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงขอบเขตแห่งความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และสามัคคีต่อกันในการเตรียมงานร่วมกับทางวัดประเพณีบุญเข้าปริวาสกรรมมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในเรื่องของการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมบำเพ็ญกุศลเสริมความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต โดยการให้ทาน การอุปถัมภ์พระภิกษุด้วยปัจจัยสี่รักษาศีล และเจริญภาวนานอกจากนั้นบุญเข้าปริวาสกรรมยังเป็นแหล่งการศึกษาอบรมพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุและฆราวาส

2. กระบวนการหรือขั้นตอนการปฏิบัติในการเข้าปริวาสกรรมในอดีตและปัจจุบันของสังคมไทยอีสาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ ขั้นตอนการประพจน์ปริวาสกรรม ใช้เวลา 3 ราตรี เป็นอย่างต่ำ ประกอบด้วยขั้นตอนการขอปริวาสกรรม กรรมวาจาจารย์สวดให้ปริวาสกรรม การสมาทานปริวาสกรรม การบอกปริวาสกรรม การเก็บปริวาสกรรม ส่วนขั้นตอนการประพจน์มานัต ใช้เวลา 6 ราตรีเป็นอย่างน้อย ประกอบด้วยขั้นตอนการขอมานัต กรรมวาจาจารย์สวดให้มานัต การสมาทานมานัต การบอกมานัต การเก็บมานัต และขั้นตอนสุดท้ายคือการออกอัฟทาน ประกอบด้วยขั้นตอนการสมาทานวัตรมานัตก่อน แล้วตามด้วยการบอกวัตรมานัตอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วจึงขออัฟทานจากหมู่สงฆ์ เพื่อให้สงฆ์สวดให้อัฟทานคือเรียกเข้าหมู่ สงฆ์ก็จะให้การยอมรับว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เหมือนเดิม ในที่สุดทางออกหรือทางรอดของการเข้าปริวาสกรรมในอนาคตของสังคมไทยอีสานนั้น ต้องอาศัยเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบทเดิม 10 ประการ เพื่อความอยู่รอดของคณะสงฆ์ในอนาคต และเป็นจุดยืนในการรักษาไว้ซึ่งพระธรรมวินัยต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไพฑูล อุตถวิโส (วงศ์อำมาตย์) (2545) ได้ทำการศึกษาเชิงวิเคราะห์การประพจน์ฐานวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า การจัดอยู่ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิมมีการจัดกิจกรรมพิเศษเสริมเข้ามา เช่น การจัดให้มีการปฏิบัติธรรมการฟังการบรรยายธรรม การบวชนกขัมมะและการหารายได้เข้าวัด เป็นต้นทำให้เกิดการละเลยในหลักการดั้งเดิมไป แต่กลับไปเน้นในหลักการที่รองลงมาโดยเฉพาะการจัดให้มีการปฏิบัติธรรมถือว่าเป็นงานหลักที่เดียวทำให้ไม่ค่อยสนใจทางด้านปริยัติ และขั้นตอนในการปฏิบัติเองบางที่ก็มีการถกเถียงกันในเรื่องต่างๆ ยากที่จะหาข้อยุติได้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทางเอกสารจากคัมภีร์หลัก คือ พระไตรปิฎก และอรรถกถาตลอดถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้รู้ได้แต่งเอาไว้แล้ว รวบรวมมาวางไว้เป็นแนวทางที่ชัดเจนจากนั้นก็ลงไปศึกษาภาคสนามและตั้งเป็นประเด็นปัญหาสอบถามกับประชากรกลุ่มตัวอย่างว่าเคยพบเห็นประเด็นปัญหาเช่นนี้หรือไม่เมื่อประชากรกลุ่มตัวอย่างตอบกลับมามีว่าเคยพบเห็นเป็นส่วนมาก แสดงว่าการอยู่ปริวาสกรรมใน

ปัจจุบันนี้มีปัญหาและคลาดเคลื่อนไปจากเดิมจริงและควรทำให้ชัดเจนโดยการแนะนำให้ไปศึกษาค้นคว้าจากหลักวิชาการด้านเอกสารที่นำมาวางไว้แล้วตัดสินปัญหาตามนั้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา คือทางออกหรือทางรอดของปรีวาสกรรมในอนาคตของสังคมไทยอีสานนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับผู้จัดปรีวาสกรรมว่ามีความรู้ความเข้าใจในหลักการเดิมหรือพุทธบัญญัติในเรื่องพระวินัยอย่างแท้จริงมากน้อยแค่ไหน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายพระวินัยด้วยการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพื่อความบริสุทธิ์ของผู้เข้าปรีวาสกรรม อันจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการสืบอายุพระพุทธศาสนา แม้ผู้เข้าปรีวาสกรรมเองก็ต้องถือพระวินัยเป็นใหญ่ ประพฤติปฏิบัติตามหลักการ และขั้นตอนของการออกจากอาบัติสังฆาทิเสสให้ถูกต้อง จึงจะทำให้ปรีวาสกรรมในอนาคตเป็นที่ยอมรับของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อพระอาจารย์กรรม ผู้เข้าปรีวาสกรรม และผู้ให้ความอุปถัมภ์ในการจัดปรีวาสกรรม ที่สำคัญที่สุดประโยชน์ก็จะเกิดแก่หลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาที่ยังมีผู้ดำรงรักษาไว้ให้คงอยู่กับโลกนี้อีกต่อไปตราบนานเท่านาน

นอกจากนี้แล้วความอยู่รอดของพระพุทธศาสนาสิ่งสุดท้ายก็คือพระวินัยเมื่อพระวินัยยังมีพระสงฆ์เคารพและปฏิบัติตามอยู่ ตรานั้นการเข้าปรีวาสกรรมก็ยังถือว่าเป็นประโยชน์ เป็นทางรอดของสังฆกรรมประเภทนี้ เนื่องจากว่าทั้งครูบาอาจารย์ พระสงฆ์ กำลังบูรณาการกัน ทานเหมือนกันคือเข้าวัตรกรรม คือการซ่อม เป็นการรักษาอาการป่วยของตนเอง ป่วยเพราะต้องอาบัติอันชั่วร้าย ความเป็นความตายในธรรมวินัยของพระอริยเจ้า เกิดการต้องอาบัติ สังฆาทิเสส แต่ยังไม่ถึงกับตาย เป็นการเจ็บไข้ เจียนตายในพระธรรมวินัยนี้ จึงมีชื่อว่า สังฆาทิเสส สำหรับความเป็นพระสงฆ์สำหรับผู้ที่ต้องอาบัติชนิดนี้เหลือไว้ที่สงฆ์ ถ้าสงฆ์ไม่ยอมรับก็แสดงว่าตาย เพราะฉะนั้นชีวิตความเป็นพระ เวลานี้เดี๋ยวนี้ รู้ความสมบูรณ์ บูรณาการอยู่กับพระอาจารย์กรรม พระสงฆ์ที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสสก็เลยมาสมัครให้ทำคณะสงฆ์ลงโทษ และเยียวรักษาให้หายจากอาบัติที่ตนล่วงละเมิดแล้ว อย่าถือว่าเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เพราะเรื่องปรีวาสกรรมนี้เป็นเรื่องบูรณาการแห่งพระธรรมวินัยทั้งหมดเลยทีเดียว

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- _____. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- _____. (2537). *สมันตปาสาทิกา. ภาค 1-3*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระมหาไพฑูล อตฺถวิโส (วงศ์อำมาตย์) (2545) *การศึกษาเชิงวิเคราะห์การประพจน์ปฏิฐานวิธีในพระพุทธศาสนาเถรวาท*, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระมหาสมชัย รตฺนญาโณ. (2542). *ปริวาสกถา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา,
- พระภิกษุพจน์ อนุตฺตโร (โคตรศรีกุล). 2555) *ศึกษาการอยู่ปริวาสกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท: กรณีศึกษาวัดสระพังทอง จังหวัดนครพนม*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- พระมหาสม สิริปัญโญ. (2539). *ปริวาสทำไม ทำไมปริวาส*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2538). *พระอัมมปทัฏฐกถา แปล ภาคที่ 6*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย,
- คณาจารย์ฝ่ายวิชาการงานสัมมนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ 16. *วินัยน่ารู้ (สังฆาภิบาล)*. ณ ที่พักสงฆ์อุทยานล้านนา เชียงใหม่, วันที่ 19-25 กรกฎาคม 2555, เครือข่ายพุทธบริษัทศึกษาธรรมวินัย.
- สมพร พิมรัตน์, (2540) *ประเพณีบุญเข้าปริวาสกรรมอำเภอร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.